Андрій АЛБУ
ORCID: 0000-0003-3932-5796

ВПЛИВ ПОВНОВАЖЕНЬ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ТЛУМАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

DOI: 10.15330/apiclu.69.4.77-4.85

Постановка проблеми. Проблема тлумачення міжнародного договору, яка у міжнародному праві до середини XX століття розглядалася і вирішувалася на основі міжнародних звичаєвих норм, одержала свого нормативного закріплення у процесі кодифікації права міжнародних договорів, розпочатої в рамках ООН. Створення таких міжнародних органів стало майже традиційним для універсальних та регіональних міжнародних договорів і дає можливість доволі продуктивно спостерігати як за їх національною, так і за міжнародною реалізацією. Діяльність таких органів може бути побудована або на основі періодичних доповідей оцінювання, або на основі розгляду заяв держав-учасниць, а у випадку контрольних механізмів міжнародного захисту прав людини – індивідуальних скарг. Однак, далеко не завжди міжнародні договірні органи мають повноваження тлумачити відповідні міжнародні договори.

Те, що міжнародні організації та їх органи прагнуть до de facto розширення своїх статутних повноважень є загальновизнаним, проте виникає питання використання домислюваних або іманентних повноважень. Однак, в одному випадку міжнародний орган виходить з загального уявлення про свої договірні повноваження, і тоді говорять про іманентні повноваження. В іншому випадку міжнародний орган намагається не виходити за межі договірної норми, в цьому випадку говорять про домислювані повноваження. В свою чергу, самі домислювані повноваження розглядають в «широкому» і «вузькому» розумінні. При цьому розрізнити домислювані повноваження в «широкому» розумінні та іманентні повноваження вкрай складно, якщо взагалі можли-

во. В таких умовах, дослідження повноважень окремих суб'єктів міжнародного права стосовно тлумачення міжнародних договорів набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі правові аспекти тлумачення міжнародних договорів, а також наявності повноважень щодо їх тлумачення окремими суб'єктами міжнародного права викладені у працях М. В. Буроменського, Т.В.Комарової, С. Б. Карвацької, О. В. Київець, Є. О. Звєрєва, І. Ю. Кретової, Є. Д. Стрельцової, О. Я. Трагнюк.

Мета статті. Дослідити повноваження окремих суб'єктів міжнародного права стосовно тлумачення міжнародних договорів та проаналізувати шляхи подолання проблем їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Тлумачення міжнародних договорів залишається одним з складних напрямків в теорії і практиці міжнародного права. При тлумаченні в міжнародній договірній практиці, в залежності від суб'єктів тлумачення, в основному застосовуються автентичне, судове і доктринальне тлумачення; способами тлумачення міжнародних договорів найчастіше є граматичний, логічний, історичний і систематичний, які саме в такій послідовності вичерпують даний процес, хоча у кожному окремому випадку вони можуть бути використані і всі одночасно. У рамках світового співтовариства здійснюються постійні спроби уніфікації правил тлумачення договорів з використанням доктринальних положень (Сіракузькі принципи тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про цивільні і політичні права 1966 р.) або типових положень, обраних сторонами (Правила ІНКОТЕРМС, Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., принципи УНІДРУА, принципи Європейського договірного права). Проте, через багато десятиліть є проблеми у намаганні дізнатися, що саме мали на увазі творці міжнародного договору після його укладення. Однак держави це нерідко роблять з чистою совістю чудово усвідомлюючи, що укласти новий договір найчастіше буде неможливо, або це забере забагато часу, що зашкодить динаміці міжнародно-правових відносин. Тому й почали з'являтися міжнародні інституційно-правові технології, які сприяють досягненню бажаного ре-

зультату. Найвідомішою з таких є практика формування власної юриспруденції міжнародними органами з контролю за дотриманням багатосторонніх міжнародних договорів.

В науці міжнародного права ставлення до таких повноважень міжнародних органів неоднакове. Передусім наскільки коректним було б відносити юриспруденцію міжнародних контрольних органів до актів тлумачення міжнародних договорів. В широкому розумінні вони беззаперечно належать до таких. Однак більш важливим є питання наскільки такі акти можуть вважатися автентичними, а отже юридично обов'язковими для сторін. Загальним політичним трендом, який можна спостерігати щодо оцінок юриспруденції контрольних органів, є фіксація їх незаперечного авторитету. Візьмемо для прикладу характеристику бази юриспруденції контрольних органів міжнародних договорів про права людини, яку надає Управління Верховного Комісару ООН з прав людини: «Ця база даних надає простий доступ до юриспруденції договірних органів ООН, які отримують та розглядають індивідуальні скарги: Комітет з прав людини (КПЛ), Комітет проти катувань (КПП), Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (КЛДЖ), Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД), Комітет з прав інвалідів (КПІ), Комітет з насильницьких зникнень (КНІ), Комітет з економічних, соціальних та культурних прав (КЕСКП) та Комітет з прав дитини (КПР). Передбачається, що база даних рішень договірних органів буде єдиним джерелом рекомендацій та висновків у галузі прав людини, зроблених усіма переліченими вище комітетами під час роботи з індивідуальними скаргами. Вона дозволить громадськості, урядовим органам, організаціям громадянського суспільства, партнерам ООН та міжнародним та регіональним механізмам вивчити велику систему правового тлумачення міжнародного права в галузі прав людини у міру його розвитку за останні роки».

Збірки юриспруденції міжнародних органів є поширеним та авторитетним баченням сучасного стану відносин, врегульованих міжнародним договором. Можна послатися й на непоодинокі доктринальні джерела, які підтверджують тлумачне значення юриспруденції. Наприклад, в авторитетному посібнику С. Жозеф,

К. Мітчел і Л. Гйоркі «Засоби правового захисту жертв катувань: керівництво з механізмів індивідуальних скарг у договірних органах ООН» зазначено, що саме «юриспруденція Комітету з Прав Людини та інших міжнародних органів з прав людини визнала, що принцип невизнання є невід'ємною частиною загальної та абсолютної заборони катувань та інших форм жорстокого поводження» [1, с.40].

Причинами появи та розвитку юриспруденції можуть бути фактори глобалізації та регіоналізації. У М. В. Буроменського є цікаве спостереження про те, що в світі існує стійкий «інтерес глобалізованої міжнародної спільноти до максимальної уніфікації моделей міжнародно-правового спілкування, а також в передбачуваності і в керованості світу».[2, с.465]. Отже, глобалізація і регіоналізація беззаперечно спричиняють вплив на появу та розвиток юриспруденції. Причому в останньому випадку юриспруденція регіональних міжнародних органів стає помітним джерелом фрагментації міжнародного права. З цього приводу, Е. Зулета говорить про роль міжнародної юриспруденції «у створенні та формуванні глобальних стандартів управління», маючи на увазі регіон Південної Америки [3, с. 69–96.]. Це, в свою чергу, починає впливати на тлумачення універсальних і регіональних міжнародних договорів, які мають один предмет міжнародно-правового регулювання.

Практично в усіх випадках появи практики юриспруденції міжнародних контрольних органів, що не передбачена відповідним міжнародним договором, виникає питання використання домислюваних або іманентних повноважень. Найчастіше погоджуються з наявністю домислюваних повноважень, оскільки вони найбільш близькі до норм відповідних міжнародних договорів, їх існування не пов'язане з тлумаченням договору про створення міжнародного органу чи організації по не пов'язаних з ним підставах. Це так зване «вузьке» розуміння домислюваних повноважень, воно полягає в правомірності лише тлумачень, необхідних для здійснення наданих повноважень. Такий підхід пов'язують з окремою думкою судді Міжнародного суду ООН Г. Гекворда щодо консультативного висновку 1949 року «Про відшкодування

на службі ООН» [4]. В найбільш стислому, концептуальному вигляді, «вузьке» розуміння жорстко замикається на чіткій прив'язці повноважень міжнародного органу до змісту наданої державами згоди на обов'язковість міжнародного договору.

Основу «широкого» розуміння домислюваних повноважень пов'язують з консультативним висновком Постійної палати міжнародного правосуддя 1928 року щодо тлумачення Греко-Турецької угоди 1926 року, в якому було сказано: «договірні норми слід тлумачити таким чином, щоб гарантувати їх реалізацію в найбільш повному вигляді» [4].

Наведена дискусія щодо іманентних та домислюваних повноважень міжнародних організацій та органів лише ускладнює загальну оцінку легітимності їх юриспруденції, що формується на основі таких повноважень. Ситуація може бути ще більше ускладненою тим, що питання меж повноважень міжнародного органу може виникати взагалі ситуативно, що не дозволяє сформувати передбачувану юридичну конструкцію визначення в кожному конкретному випадку легітимності юриспруденції, а отже її легітимного впливу на тлумачення міжнародного договору.

Спроби знайти пояснення збереженню багаторічної практики формування юриспруденції міжнародними органами призводить до доволі цікавих висновків. Так, Є.Д. Стрельцова, звертає увагу на так звані організаційно-правові засоби впливу міжнародних організацій та союзів на уніфікацію міжнародного права: «… в сучасному світі уніфікація міжнародного права існує не сама по собі. Нерідко вона є наслідком усвідомлених і цілеспрямованих дій найвпливовіших держав світу за активної участі міжнародних міжурядових інституцій. При цьому не варто применшувати роль міжнародних міжурядових організацій, які можуть мати в цьому власні інтереси і навіть беруть на себе тягар здійснення уніфікації міжнародного права для його імплементації в державах. Автори, які досліджують глобалізацію права, не випадково звертають у цьому зв'язку увагу на міждержавні союзи, такі як ЄС, та на міжнародні організації, такі як ООН, включаючи їх спеціалізовані установи, а також на міжнародні арбітражі й міжнародні професійні асоціації» [5, с.133-134]. З цієї точки зору стає

зрозумілим, що поява домислюваних повноважень міжнародних органів доволі часто є наслідком політики міжнародних організацій або союзів, спрямованої на формування відповідних міжнародно-правових просторів. Певною мірою це пояснює й практика Міжнародного суду ООН щодо визнання іманентної компетенції органів ООН, починаючи з консультативного висновку про службу в ООН 1949 року: повноцінне функціонування такої безпрецедентної в історії організації не могло бути сконструйованим в усіх нюансах в її Статуті, тому її збереження як дієвої міжнародної інституції є не лише питанням права, а й питанням політики. Ще більше це помітно на прикладі практики міжнародних регіональних судів, які мають повноваження відстоювати інтереси регіональних інтеграційних утворень. В цьому сенсі надзвичайно цікавим є спостереження щодо появи в державах-учасницях міжнародних договорів антиуніфікаційних стратегій, які є пошуком компромісу між інтеграційними прагненнями держав і їх власним суверенітетом [6, с.137].

Важливим для розуміння природи юриспруденції міжнародних контрольних органів є побудова стратегій її формування зазвичай на практиці періодичних оглядів дотримання державами своїх договірних зобов'язань. Врешті це створює сукупність таких оціночних звітів по кожному раунду оцінки. По завершенні оціночного раунду виникає стійке враження спільного розуміння державами-учасницями міжнародного договору змісту їх міжнародно-правових зобов'язань.

Висновки. Тлумачення міжнародних договорів залишається одним з складних напрямків в теорії і практиці міжнародного права. З'ясування дійсного змісту норм міжнародного договору, що зазвичай мають на увазі, вживаючи термін «тлумачення права», стає тим більш складнішим, чим більше віддаляється потреба в тлумаченні договору від моменту набуття ним сили. Є щось потойбічне в намаганні дізнатися, що саме мали на увазі творці міжнародного договору за спливом багатьох десятиліть після його укладення. Однак держави це нерідко роблять з чистою совістю чудово усвідомлюючи, що укласти новий договір найчастіше буде неможливо, або це забере забагато часу, що зашкодить ди-

наміці міжнародно-правових відносин. Тому й почали з'являтися міжнародні інституційно-правові технології (інакше їх важко пояснити), які сприяють досягненню бажаного результату. Найвідомішою з таких є практика формування власної юриспруденції міжнародними органами з контролю за дотриманням багатосторонніх міжнародних договорів.

Допустимість використання юриспруденції міжнародного контрольного органу для тлумачення міжнародного договору так само, як і існування самої юриспруденції, є випадком домислюваних повноважень, що з'являється внаслідок появи у міжнародного органу домислюваного повноваження її творити. Для міжнародних органів, які безпосередньо не наділені правом тлумачити міжнародний договір, юриспруденція є нічим іншим, як використанням міжнародно-правового звичаю для динамічного тлумачення міжнародного договору. Причому, це міжнародно-правовий звичай, який поширюється передусім на держави-учасниці договору, а в деяких випадках, наприклад, щодо заборони катувань, може мати й загальне значення. Важливо, що самі міжнародні контрольні органи прагнуть ставитися до своєї юриспруденції як до юридично обов'язкової.

1. *Беннінжер-Бюдель К., Гіоркі Л., Жозеф С., Мітчел К. Засоби правового захисту жертв катувань: Посібник з механізмів індивідуальних скарг у договірних органах ООН. - С. Жозеф, К. Мітчел, Л. Гіоркі. Комітет з Прав Людини та Комітет проти Катувань Карін Беннінжер-Бюдель, Комітет з Ліквідації Дискримінації щодо жінок. 2006 Всесвітня організація проти тортур (ВОПП). С. 583.*
2. *Буроменський М.В. Міжнародне кримінальне право та кримінально-правова система України./ Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи./Ю.В. Баулін, М.В. Буроменський, В.В Голіна та ін. Під загальною ред. Ю.В.Бауліна. К.: ВАІТЕ, 2015. 688 с.*
3. *Zuleta E. International Jurisprudence, Global Governance, and Global Administrative Law. – In: Virtue: Inside International Arbitration Get access Arrow. David D. Caron (ed.), Stephan W. Schill (ed.), Abby Cohen Smutny (ed.), Epaminontas E. Triantafilou (ed.) - P. 69–96.*
4. *Bhutia W.R. Implied Powers of the United Nations / W.R. Bhutia [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.lawyersclubindia.*

com/articles/ImpliedPowers-of-the-United-Nations-2718.asp#.U5wUL_h0KUk.

5. *Стрельцова Є.Д. Уніфікація міжнародного права та її вплив на національне законодавство : Монографія. Видавничий дом «Гельветика». 2019. 522 с.*
6. *Стрельцова Є. Д. Теорія і практика уніфікації міжнародного права в умовах глобалізації (міжнародний та національно-правовий аспекти) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Є. Д. Стрельцова ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.».Одеса, 2020. 515 с.*

Андрій АЛБУ. Вплив повноважень окремих суб'єктів міжнародного права на тлумачення міжнародних договорів.

У статті здійснено аналіз повноважень окремих суб'єктів міжнародного права стосовно тлумачення міжнародних договорів та формування практики їх власної юриспруденції з контролю за дотриманням міжнародних договорів.

Тлумачення міжнародних договорів є одним із складних напрямків в теорії і практиці міжнародного права. З'ясування дійсного змісту норм міжнародного договору, стає більш складнішим, чим більше віддаляється потреба в тлумаченні договору від моменту набуття ним сили. Держави це роблять для підтримки динаміки міжнародно-правових відносин. Для досягнення бажаного результату з'являються міжнародні інституційно-правові технології, такі як власна юриспруденція суб'єктів з контролю за дотриманням багатосторонніх міжнародних договорів.

Досліджуючи формування власної юриспруденції окремих суб'єктів міжнародного права з контролю за дотриманням багатосторонніх міжнародних договорів виникло питання використання ними домислюваних або іманентних повноважень. У випадку, коли міжнародний орган виходить із загального уявлення про свої договірні повноваження, тоді говорять про іманентні повноваження. Іманентні повноваження це невід'ємні, внутрішньо притаманні права та обов'язки органу, організації чи особи, які випливають із самої їхньої природи, функцій або мети створення, навіть якщо вони прямо не прописані в установчих документах. В іншому випадку міжнародний орган намагається не виходити за межі договірної норми, в цьому випадку говорять про домислювані повноваження. Домислювані повноваження - це додаткові права міжнародних організацій чи органів, прямо не прописані в статутних документах, але необхідні для виконання основних функцій та досягнення цілей.

На основі проведеного дослідження зроблено висновки щодо вирішення проблем реалізації повноважень договірних органів та впливу юриспруденції на тлумачення ними міжнародних договорів, яке повинно відбуватися в площині дослідження домислюваних або іманентних повноважень самих цих органів.

Ключові слова: тлумачення міжнародного договору, юриспруденція міжнародних договірних органів, юридичні підстави тлумачення, фактичні підстави тлумачення, іманентні повноваження, домислювані повноваження.

Andriy ALBU. The influence of the powers of individual subjects of international law on the interpretation of international treaties.

The article analyzes the powers of individual subjects of international law regarding the interpretation of international treaties and the formation of the practice of their own jurisprudence on monitoring compliance with international treaties.

Interpretation of international treaties is one of the complex areas in the theory and practice of international law. Clarifying the true content of the norms of an international treaty becomes more difficult the further away the need for interpretation of the treaty from the moment it enters into force. States do this to support the dynamics of international legal relations. To achieve the desired result, international institutional and legal technologies appear, such as the subjects' own jurisprudence on monitoring compliance with multilateral international treaties. Immanent powers are inalienable, intrinsic rights and obligations of a body, organization or person that arise from their very nature, functions or purpose of creation, even if they are not expressly stated in the constituent documents. Otherwise, the international body tries not to go beyond the limits of the treaty norm, in which case we speak of implied powers. Implied powers are additional rights of international organizations or bodies that are not expressly stated in the statutory documents, but are necessary for the performance of basic functions and achievement of goals.

Based on the research conducted, conclusions were drawn regarding the solution of the problems of implementing the powers of treaty bodies and the influence of jurisprudence on their interpretation of international treaties, which should take place in the context of studying the implied or immanent powers of these bodies themselves.

Keywords: interpretation of an international treaty, jurisprudence of international treaty bodies, legal grounds for interpretation, factual grounds for interpretation, inherent powers, implied powers.